

МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ СТАВЛЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ ДО ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Sundukova I.V. Motivational aspect of senior pupils' attitude to the mental health / I.V. Sundukova // Problems of Modern Psychology : Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostyuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / scientific editing by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 28. – Kamianets-Podilskyi : Aksioma, 2015. – P. 586–601.

І.В. Сундукова. Мотиваційний аспект ставлення старшокласників до психічного здоров'я. В статті визначається мотиваційний аспект як один із показників психічного здоров'я старшокласників. Автором проаналізовано поняття мотивації та самоактуалізації, їх трактування вітчизняними та закордонними психологами. Визначено рівень самоактуалізації учнів, який мотивує старшокласників до досягнення психічного здоров'я і позитивного ставлення до нього.

Встановлено, що проблема самоактуалізації особистості в юнацькому віці в умовах сучасних соціальних трансформацій набуває особливої актуальності в зв'язку з тим, що даний віковий період є початком прийняття відповідальності за своє майбутнє життя при відсутності власного досвіду. Виявлено, що необхідна умова самоактуалізації – знаходження людиною самої себе. Отже, прагнення до самоактуалізації мотивує особистість до розвитку і вияву своїх можливостей, робить її вільною у виборі власного життєвого шляху.

Описано результати емпіричного дослідження, який показав, що прагнення до самоактуалізації в більшій мірі проявляється в учнів 11-х класів, а саме прагнення до самоактуалізації особистості є важливою ознакою психічного здоров'я та ціннісного до нього ставлення. Встановлено, що ці учні мають більш виражений ступінь орієнтації в часі, вони поділяють цінності самоактуалізуючої особистості. Також в даній категорії учнів спостерігається більш високий ступінь автономності та ауто-симпатії, які є природною основою та одним із визначальних критеріїв психічного здоров'я особистості.

Крім того, теоретичний аналіз довів, що необхідно формувати бажання, інтерес, потребу на досягнення психічного здоров'я та ціннісного ставлення до нього. Проблема ціннісного ставлення до психічного здоров'я школярів буде вирішуватися за умови формування відповідної мотивації на позитивне ставлення до психічного здоров'я.

Ключові слова: самоактуалізація, мотивація, психічне здоров'я, особистість, потреби, цінності, мотив.

И.В. Сундукова. Мотивационный аспект отношения старшеклассников к психическому здоровью. В статье определяется мотивационный аспект как один из показателей психического здоровья старшеклассников. Автором проанализированы понятия мотивации и самоактуализации, их трактовка отечественными и зарубежными психологами. Также определяется уровень самоактуализации учеников, который мотивирует старшеклассников к достижению психического здоровья и позитивного отношения к нему.

Установлено, что проблема самоактуализации личности в юношеском возрасте в условиях современных социальных трансформаций приобретает особую актуальность в связи с тем, что данный возрастной период является началом принятия ответственности за свою будущую жизнь при отсутствии собственного опыта. Выявлено, что необходимое условие самоактуализации – обретение человеком самого себя. Таким образом, стремление к самоактуализации, мотивирует личность к развитию и проявлению своих возможностей, делает ее свободной в выборе собственного жизненного пути.

Описаны результаты эмпирического исследования, показавшего, что стремление к самоактуализации в большей степени проявляется у учащихся 11-х классов, а именно стремление к самоактуализации личности является важным признаком психического здоровья и ценностного к нему отношения. Эти ученики имеют более выраженную степень ориентации во времени, они разделяют ценности самоактуализующей личности. Также в данной категории учащихся наблюдается более высокая степень автономности и аутосимпатии, которые являются естественной основой и одним из определяющих критериев психического здоровья личности.

Кроме того, теоретический анализ показал, что необходимо формировать желание, интерес, потребность на достижение психического здоровья и ценностного отношения к нему. Проблема ценностного отношения к психическому здоровью школьников будет решаться при условии формирования соответствующей мотивации на положительное отношение к психическому здоровью.

Ключевые слова: самоактуализация, мотивация, психическое здоровье, личность, потребности, ценности, мотив.

Постановка проблеми. Нині в Україні актуальність проблеми психічного здоров'я зумовлена реаліями життя. Сучасні умови життєдіяльності особистості пов'язані з низкою особливостей, які ставлять високі вимоги до індивідуально-психологічних властивостей і психічних функцій організму. В умовах трансформації українського суспільства особливої значущості набувають питання формування зрілої, самодостатньої та внутрішньо гармонійної особистості. Важливо відзначити, що за період навчання у школі в учнів зростає кількість психічних розладів,

тому особливо актуальною стає проблема мотивації старшокласників до психічного здоров'я [12].

А. Маслоу підходить до проблеми психічного здоров'я з точки зору повноти, багатства розвитку особистості. Так, у своїх роботах він писав головним чином про дві складові психічного здоров'я. Це, по-перше, прагнення людей бути «всім, чим вони можуть», розвивати весь свій потенціал через самоактуалізацію. Необхідна умова самоактуалізації, на його думку, – знаходження людиною самої себе. Друга складова психічного здоров'я – прагнення до гуманістичних цінностей [1, с. 173–180].

Отже, ставлення до психічного здоров'я ми визначаємо як складне утворення, яке включає такі компоненти: інформаційний, мотиваційний, емоційний та особистісно-поведінковий. На нашу думку, вивчення мотиваційного аспекту ставлення старшокласників до психічного здоров'я передбачає виявлення рівня самоактуалізації та показників окремих шкал методики САМОАЛ, які є показниками психічного здоров'я учнів старших класів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Представники гуманістичного напрямку в психології базовими в психічному здоров'ї вважають гармонійність особистості, її зрілість і самореалізацію (Е. Еріксон, А. Маслоу, Г. Оллпорт, В. Франкл, Е. Фром). У психолого-педагогічній літературі поняття самоактуалізації розглядали такі вчені: К. Гольдштейн, А. Маслоу, К. Роджерс. На їх думку, прагнення до самоактуалізації неминуче пов'язане для людини з конфліктом із зовнішнім світом, а отже, вимагає від неї певних психічних зусиль.

Також у літературі є дослідження різних аспектів проблеми мотивації і мотивів: вивчена структура мотивації і мотиву, індивідуальні особливості мотивації, вивчена мотивація різних видів діяльності (Л.І. Божович, В.К. Вілюнас, І.А. Жи-Дарина, Є.П. Ільїн, В.І. Ковальов, О.М. Леонт'єв, Б.Ф. Ломов, С.П. Манукян, К. Обухівський, К.К. Платонов, С.Л. Рубінштейн, та ін.).

Мета дослідження – проаналізувати результати дослідження мотиваційного аспекту ціннісного ставлення старшокласників до психічного здоров'я.

Для реалізації поставленої мети ми провели теоретичне та емпіричне дослідження мотиваційного аспекту, а саме як прагнення до самоактуалізації мотивує старшокласників до досягнення психічного здоров'я і позитивного ставлення до нього.

Аналіз результатів дослідження. Проблема ціннісного ставлення до психічного здоров'я школярів буде вирішуватися за умови формування відповідної мотивації. У даний час мотивація

як психологічний феномен трактується по-різному. Проблема мотивації і мотивів поведінки і діяльності – одна зі стержневих у психології, оскільки, як зазначає Б.Ф. Ломов, «в мотивах і цілях найбільш чітко проявляється системний характер психічного, вони виступають як інтегральні форми психічного відображення» [5, с. 205]. При вивченні мотивації як психічного феномена є багато труднощів і термінологічної неясності. Так, у розумінні С.Л. Рубінштейна, мотивація – це вияв «внутрішніх умов» у поведінці, це зовнішня детермінація, яка реалізується через внутрішні умови, через психіку і свідомість. Такий підхід дає підстави для включення у поняття мотивації на перший погляд різнопланових і різнорівневих психологічних категорій, таких як потреби, мотиви, цілі, інтереси, бажання, наміри [9].

Є.П. Ільїн пропонує розглядати мотивацію як динамічний процес формування мотиву. Мотив – це складне інтегральне психологічне утворення. Процес формування мотиву як підстави дії, вчинку та спонукання до них починається з виникнення потреби особистості і закінчується виникненням намірів і спонукань до досягнення мети [4].

В.А. Іванніков вважає, що процес мотивації починається з актуалізації мотиву, тобто його не треба формувати, а треба просто актуалізувати, викликати в свідомості образ [3].

Теорія мотивації А. Маслоу, одного з представників гуманістичної психології, є найбільш відомою теорією мотивації, хоча згодом піддавалася суворій критиці за неоднозначність зі строго експериментальної точки зору. Він висунув гіпотезу, що потреби кожної людини об'єднані в п'ять груп: фізіологічні, потреби в безпеці, в приналежності і любові, в самоповазі, потреби в самоактуалізації [18].

А. Маслоу визначав самоактуалізацію як вищу потребу особистості в процесі її самовизначення в світі. Проблема самоактуалізації особистості в юнацькому віці в умовах сучасних соціальних трансформацій набуває особливої актуальності в зв'язку з тим, що даний віковий період є початком прийняття відповідальності за своє майбутнє життя при відсутності власного досвіду [6]. Прагнення до самоактуалізації особистості були визначені вченим як важлива ознака психічно здорової особистості. Його досягнення є результатом формування ціннісного ставлення до психічного здоров'я.

Як підкреслює Н.В. Чепелева, «прагнення до самоактуалізації, мотивує особистість до розвитку і вияву своїх можливостей, робить її вільною у виборі власного життєвого шляху» [11, с. 35].

У процесі емпіричного дослідження мотиваційного аспекту ми скористалися методикою «Визначення рівня самоактуалізації особистості» (опитувальник САМОАЛ) [2]. Вона складається із 100 речень-тверджень, з якими респондентам пропонується погодитися, або не погодитись. Отримані в результаті опитування відповіді співставлялися з «ключем №1».

Кількість збігів відповідей з «ключем №1» визначає загальний рівень самоактуалізації особистості та виявлення рівня окремих шкал опитувальника САМОАЛ за «ключем №2», таких як: орієнтація в часі; цінності; погляд на природу людини; потреба в пізнанні; креативність; автономність; спонтанність; саморозуміння; аутосимпатія; контактність та гнучкість в спілкуванні.

У дослідженні брали участь 167 учнів старших класів Кіровоградської ЗОШ І-ІІІ ст. № 16 та Кіровоградський багатoproфільний ліцей фізико-математична школа № 18. Серед них: 75 учнів 10-х класів (100 %) і 92 учні 11-х класів (100 %).

При аналізі одержаних результатів емпіричного дослідження ми застосовували методи статистичної обробки даних. Для забезпечення статистичної достовірності розбіжності відсоткових долей вибірок 10-х та 11-х класів нами був використаний критерій ϕ^* Фішера [10, с. 158–177].

Результати дослідження показали відмінності в рівнях самоактуалізації учнів 10-х та 11-х класів. Високий рівень самоактуалізації мають 33,7 % учнів 11-х класів та 28 % учнів 10-х класів ($\phi^*_{\text{емп}} = 0,79$). Це вказує на те, що ці учні більше прагнуть до самоактуалізації. Більшість старшокласників, зокрема 42,9 % учнів 11-х класів та 36 % учнів 10-х класів мають середній рівень самоактуалізації ($\phi^*_{\text{емп}} = 0,90$). Проте 23,9 % учнів 11-х класів та 36 % учнів 10-х класів ($\phi^*_{\text{емп}} = 1,70$) мають низький рівень самоактуалізації (рис. 1 та 2).

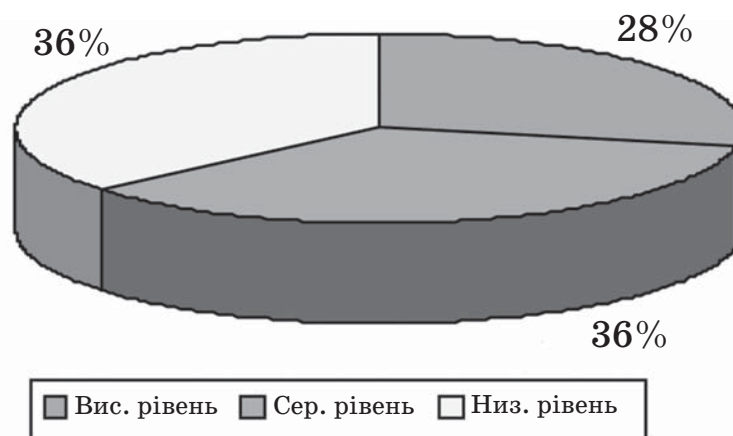

Рис. 1. Рівень самоактуалізації учнів 10-х класів

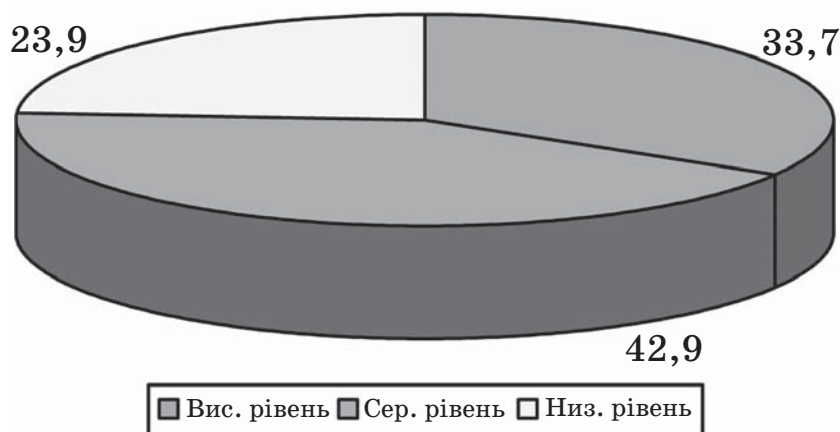

Рис. 2. Рівень самоактуалізації учнів 11-х класів

Із представлених вище рисунків можна зробити висновок, що прагнення до самоактуалізації в більшій мірі проявляється в учнів 11-х класів, і, як зазначає А. Маслоу, високий ступінь прагнення до самоактуалізації особистості є важливою ознакою психічного здоров'я особистості та ціннісного до нього ставлення [8].

За шкалою «орієнтація в часі», яка показує, наскільки людина живе сьогоднішнім, не відкладаючи своє життя «на потім» і не намагається знайти порятунк у минулому. Так 33,3 % учнів 10-х класів та 41,3 % учнів 11-х класів продемонстрували високий рівень ($\varphi^*_{емп} = 1,06$). Більша частина опитуваних (46,7 % учнів 11-х класів та 52 % учнів 10-х класів) продемонстрували середній рівень «орієнтації в часі» ($\varphi^*_{емп} = 0,68$), що може свідчити про задоволеність своїм життям в сьогоднішні. Проте низький ступінь за цим показником мають 11,9 % учнів 11-х класів та 14,6 % учнів 10-х класів ($\varphi^*_{емп} = 0,51$). Це вказує на те, що ці учні невротично заглиблені в минулі переживання, вони невпевнені в собі особистості та мають завищені прагнення до досягнень (Рис. 3).

Можна зробити висновок, що серед учнів 11-х класів переважає високий рівень «орієнтації в часі» ($\varphi^*_{емп} = 1,06$). Це вказує на те, що ці особи задоволені своїм життям, не відкладають його «на потім» та не намагаються знайти порятунк у минулому, на відміну від учнів 10-х класів.

За шкалою «цінності» 26,6 % учнів 10-х класів та 35,8 % учнів 11-х класів продемонстрували високий рівень ($\varphi^*_{емп} = 1,27$). Це вказує на те, що ці особистості поділяють цінності особи, яка самоактуалізується. До них А. Маслоу відносив такі як істина, добро, цілісність, відсутність роздвоєння, життєвість, доско-

налість, досягнення, самодостатність. Перевага цих цінностей вказує на прагнення до гармонійного буття та позитивного ставлення до психічного здоров'я. Але все ж таки, більша частина 46,7 % учнів 11-х класів та 52 % учнів 10-х класів продемонстрували середній рівень за шкалою «цінності» ($\phi^*_{емп} = 0,68$). Низький рівень за цим показником продемонстрували 17,3 % учнів 11-х класів та 21,3 % учнів 10-х класів ($\phi^*_{емп} = 0,64$). (Рис.4).

Рис. 3. Показники за шкалою «орієнтація в часі»

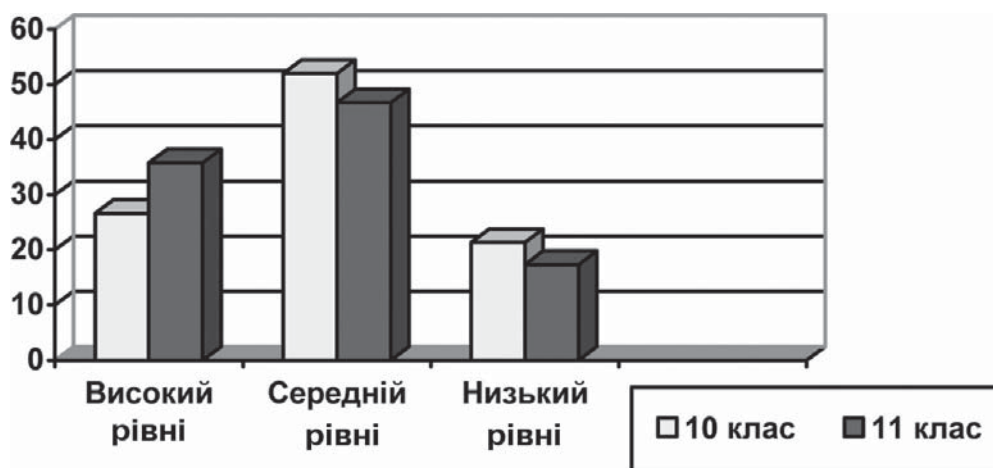

Рис. 4. Показники за шкалою «цінності»

Як ми бачимо, шкала «цінності» в учнів 11-х класів має більш високий рівень на 9,2 % ($\phi^*_{емп} = 1,27$), порівняно з учнями 10-х класів. Це підтверджується тим, що учні 11-х класів поділяють цінності самоактуалізуючої особистості, які раніше були визначені А. Маслоу як важлива ознака психічно здорової особистості.

За шкалою «погляд на природу людини», яка описує віру в людей та могутність людських можливостей, 35,8 % учнів 11-х класів мають високий рівень, порівняно лише 20 % в учнів 10-х класів ($\phi^*_{емп} = 2,28$). Ці результати можуть інтерпретуватися

як стала основа для щирих гармонійних міжособистісних стосунків, природної симпатії, довіри до людей, чесності та доброзичливості. Більша частина 43,4 % учнів 11-х класів та 58,6 % учнів 10-х класів продемонстрували середній ступінь за шкалою «погляд на природу людини» ($\varphi^*_{емп} = 1,96$). Низький ступінь за цим показником мають 20,6 % учнів 11-х класів та 21,3 % учнів 10-х класів ($\varphi^*_{емп} = 0,10$), значних відмінностей між цими показниками ми не виявили. (Рис. 5).

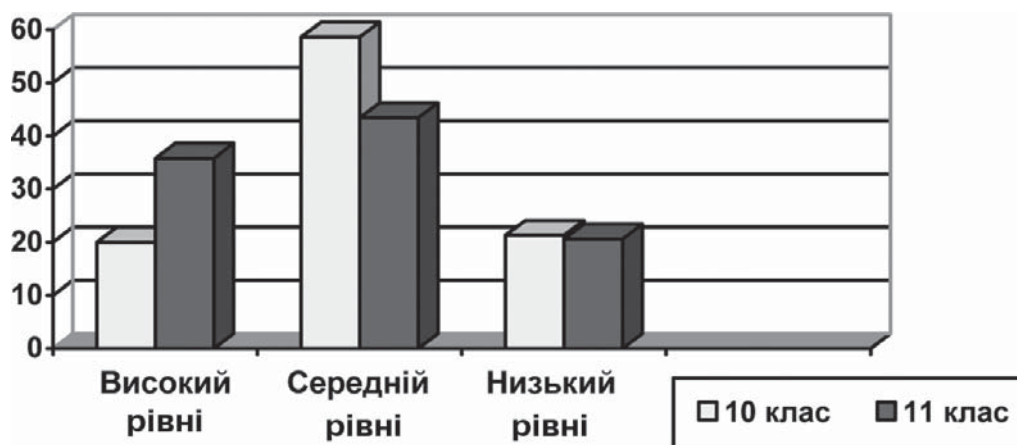

Рис. 5. Показники за шкалою «погляд на природу людини»

Як ми бачимо, учні 11-х класів на 15,8 % мають більш високі показники ($\varphi^*_{емп} = 2,28$). Можна стверджувати, що в них позитивний погляд на природу людини.

За шкалою «потреба в пізнанні», яка описує спроможність до миттєвого пізнання – безкорисливе бажання нового, інтерес до об'єктів, не пов'язаний прямо із задоволенням різних потреб, 21,3 % учнів 10-х класів мають високий ступінь, у той час як в 11-х класах цей показник становить 31,5 % ($\varphi^*_{емп} = 1,49$). Висока потреба в пізнанні характерна для осіб, які самоактуалізуються та завжди відкриті новим ураженням. Більша частина 61,3 % учнів 10-х класів продемонстрували середні показники за цією шкалою, порівняно з учнями 11-х класів лише 51 % ($\varphi^*_{емп} = 1,49$). Відмінності між показниками низького рівня за цією шкалою між учнями 10-х та 11-х класів ми не виявили (Рис. 6).

Отже, учні 11-х класів на 10,2 % мають більш високий ступінь потреби в пізнанні ($\varphi^*_{емп} = 1,49$). Можна стверджувати, що ці особистості прагнуть до самоактуалізації та завжди відкриті новим враженням.

За шкалою «креативність» 24 % учнів 10-х класів та 19,5 % учнів 11-х класів продемонстрували високий ступінь ($\varphi^*_{емп} = 0,70$). Це вказує на те, що ці учні прагнуть до творчості. Біль-

шість учнів 11-х класів 70,6 % та учні 10-х класів 57,3 % продемонстрували середній рівень креативності ($\varphi^*_{емп} = 1,78$). Проте низький ступінь за цим показником мають 9,7 % учнів 11-х класів та 18,6 % ($\varphi^*_{емп} = 1,66$) учнів 10-х класів (Рис. 7).

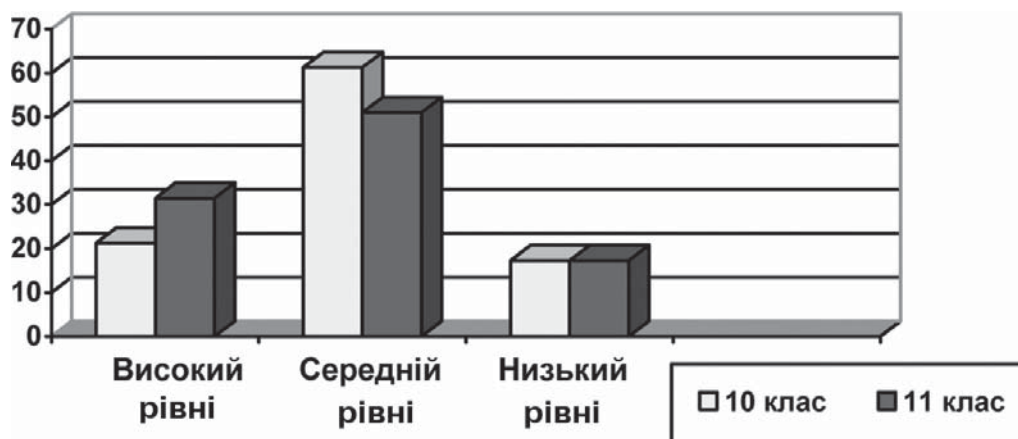

Рис. 6. Показники за шкалою «потреба в пізнанні»

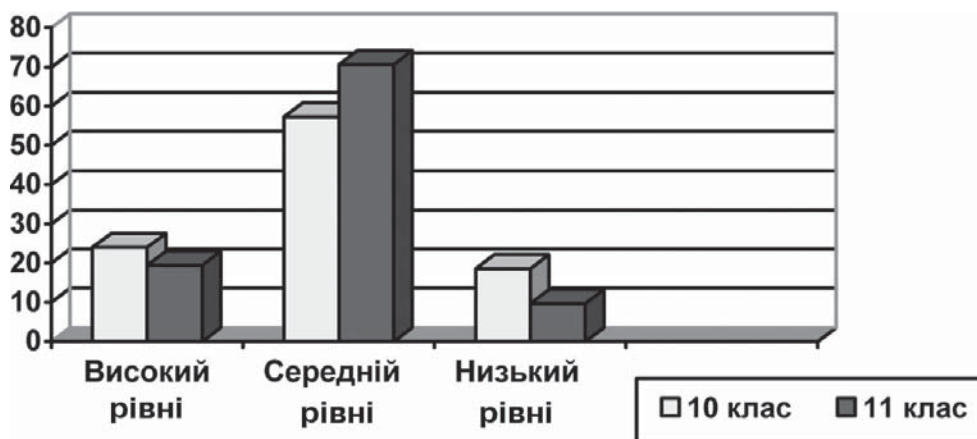

Рис. 7. Показники за шкалою «креативність»

З отриманих результатів ми бачимо, що в учнів 10-х класів переважає нижчий ступінь креативності, ніж в учнів 11-х класів на 8,9 % ($\varphi^*_{емп} = 1,66$).

За шкалою «автономність», яка є головним критерієм психічного здоров'я особистості, 13,3 % учнів 10-х класів та 23,9 % учнів 11-х класів продемонстрували високий рівень ($\varphi^*_{емп} = 1,76$). Більша частина 57,6 % учнів 11-х класів та 65,3 % учнів 10-х класів продемонстрували середній ступінь «автономності» ($\varphi^*_{емп} = 1,02$). На нашу думку, це може свідчити про те, що в цих учнів присутня спрямованість зсередини, самопідтримка, життєвість, що також впливає на психічне здоров'я. Низький ступінь за цим показником мають 18,4 % учнів 11-х класів та 21,3 % учнів 10-х класів ($\varphi^*_{емп} = 0,46$), (Рис.8).

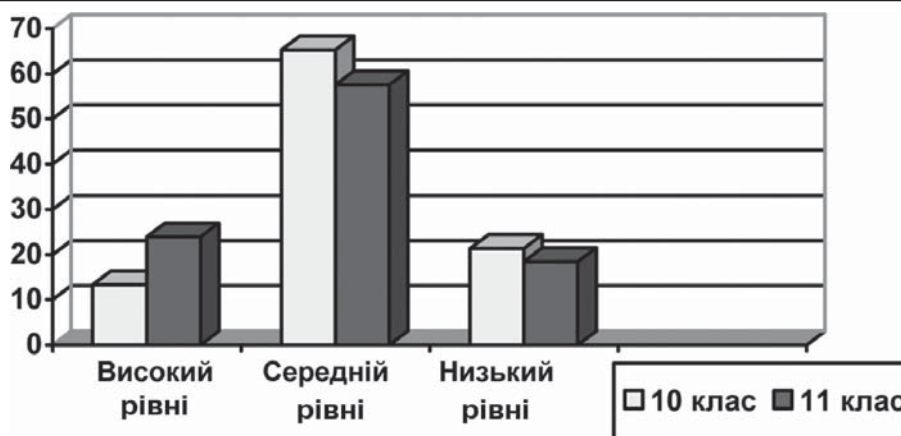

Рис. 8. Показники за шкалою «автономність»

Як бачимо, учні 11-х класів на 10,6 % мають більш високий ступінь «автономності», що, на думку більшості гуманістичних психологів, є головним критерієм психічного здоров'я особистості, її цілісності та повноти, що безпосередньо впливає і на ціннісне ставлення цих учнів до психічного здоров'я.

За шкалою «спонтанність» 6,6 % учнів 10-х класів мають високий ступінь, у той час як в 11-х класах цей показник становить 15,2 % ($\phi^*_{емп} = 1,80$). Дані результати свідчать про те, що самоактуалізація для цих учнів стала способом життя, а не є мрією чи прагненням. Більшість старшокласників, зокрема 55,4 % учнів 11-х класів та 65,3 % учнів 10-х класів мають середній показник «спонтанності» ($\phi^*_{емп} = 1,30$). Проте 28 % учнів 10-х класів і 29,3 % учнів 11-х класів ($\phi^*_{емп} = 0,18$) мають низький показник «спонтанності» (Рис. 9).

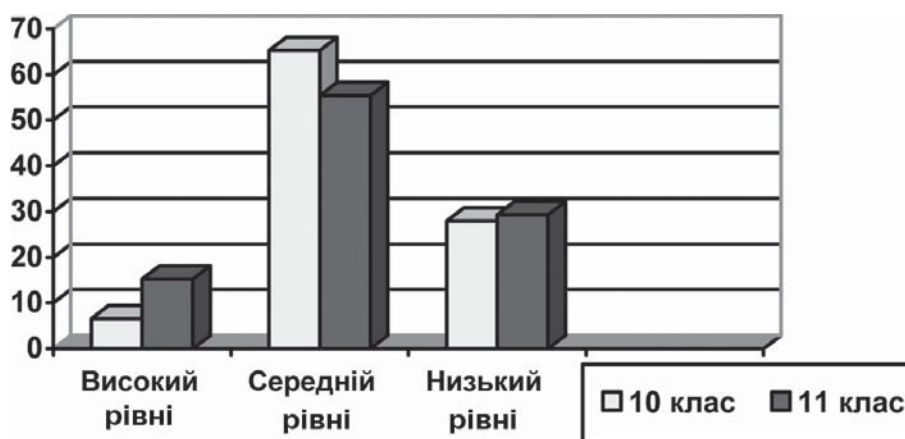

Рис. 9. Показники за шкалою «спонтанність»

Можна зробити висновок, що учні 11-х класів мають більш високий показник «спонтанності» ($\phi^*_{емп} = 1,80$), яка демонструє упевненість в собі і довіру до навколишнього світу. Також, як зазначав А. Маслоу, людині повинні бути притаманні такі якості,

як прийняття інших, автономія, чутливість до прекрасного та спонтанність [1, с. 175].

За шкалою «саморозуміння» 24 % учнів 10-х класів та 28,2 % учнів 11-х класів продемонстрували високий ступінь ($\phi^*_{емп} = 0,61$). Це свідчить про те, що в цих учнів присутня чутливість та сензитивність до своїх бажань і потреб. В них не формуються психологічні захисти, які заважають адекватно сприймати й оцінювати себе, вони не схильні підмінити власні смаки та оцінки зовнішніми соціальними стандартами. Проте більша частина (57,6 % учнів 11-х класів та 57,3 % учнів 10-х класів) продемонструвала середній рівень «саморозуміння» ($\phi^*_{емп} = 0,03$). Низький рівень за цим показником мають 14,1 % учнів 11-х класів та 18,6 % учнів 10-х класів ($\phi^*_{емп} = 0,78$). Це свідчить про те, що ці учні невпевнені в собі, вони не мають власної точки зору а орієнтуються на думку оточуючих. (Рис.10).

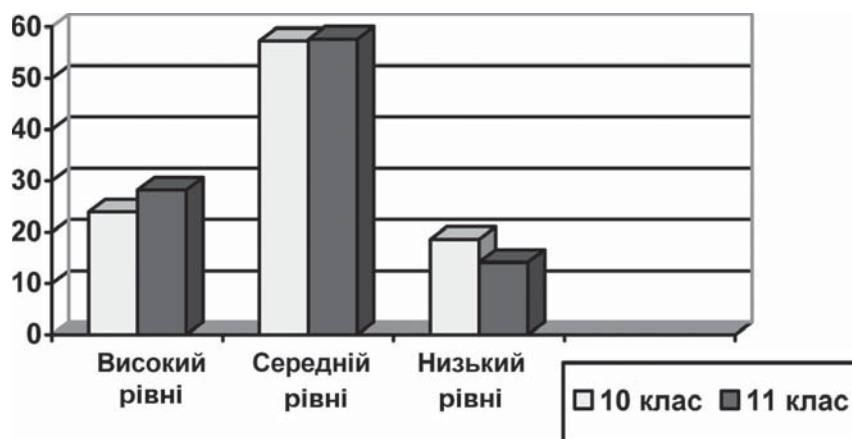

Рис. 10. Показники за шкалою «саморозуміння».

З отриманих результатів ми бачимо, що в учнів 10-х класів переважає нижчий ступінь «саморозуміння», ніж в учнів 11-х класів на 4,5 % ($\phi^*_{емп} = 0,78$). Низький бал за цією шкалою властивий учням невпевненим, які орієнтуються на думку оточуючих.

За шкалою «аутосимпатія», яка є природною основою психічного здоров'я та цілісності особистості, 17,3 % учнів 10-х класів мають високий рівень, у той час як в 11-х класах цей показник становить 25 % ($\phi^*_{емп} = 1,21$). Дані результати свідчать про те, що в цих учнів сформована позитивна «Я-концепція», яка слугить джерелом сталої адекватної самооцінки. Більшість старшокласників, а саме 55,4 % учнів 11-х класів та 61,3 % учнів 10-х класів мають середній показник «аутосимпатії» ($\phi^*_{емп} = 0,77$). Проте низький показник продемонстрували 21,3 % учнів 10-х класів та 19,5 % учнів 11-х класів ($\phi^*_{емп} = 0,28$), що свідчить про невротичність і тривожність цих учнів (Рис. 11).

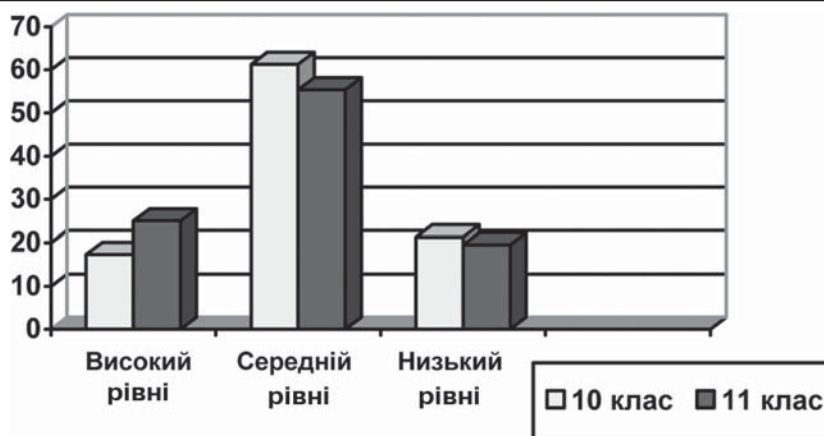

Рис. 11. Показники за шкалою «аутосимпатія»

Можна зробити висновок, що в учнів 11-х класів спостерігається адекватна самооцінка, що служить показником психічного здоров'я, окрім того, в учнів 10-х класів низький ступінь прояву «аутосимпатії» більш виражений, на 1,8 % ($\varphi^*_{емп} = 0,28$).

З шкалою «контактність» 20 % учнів 10-х класів, та 22,8 % учнів 11-х класів продемонстрували високий ступінь ($\varphi^*_{емп} = 0,44$). Це вказує на те, що в цих учнів є схильність до взаємокорисних та приємних контактів з іншими людьми. Більшість учнів 11-х класів 55,4 % та учні 10-х класів 54,6 % продемонстрували середній рівень ($\varphi^*_{емп} = 0,02$). Проте низький рівень за цим показником мають 21,7 % учнів 11-х класів та 25,3 % учнів 10-х класів ($\varphi^*_{емп} = 0,54$). Це вказує на те, що ці учні неспроможні встановлювати тривалі та доброзичливі стосунки з оточуючими (Рис. 12)

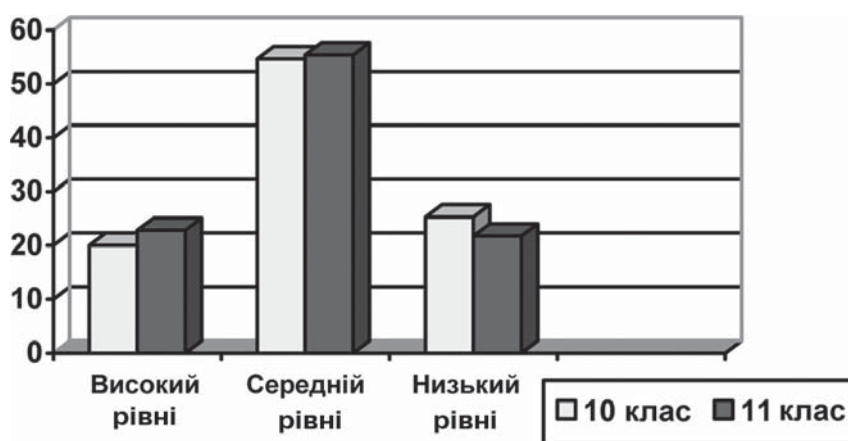

Рис. 12. Показники за шкалою «контактність»

Як ми бачимо, в учнів 10-х класів переважає нижчий рівень «контактності», ніж в учнів 11-х класів на 3,5 % ($\varphi^*_{емп} = 0,54$), а в учнів 11-х класів переважає високий рівень за цим показником

на (2,8 %). Це може вказувати на те, що учні 11-х класів більш спроможні до встановлення тривалих і доброзичливих стосунків з оточуючими, що також є показником психічного здоров'я.

За шкалою «гнучкість у спілкуванні» 26,6 % учнів 10-х класів та 29,3 % учнів 11-х класів продемонстрували високий рівень ($\phi^*_{емп} = 0,38$). Це свідчить про те, що ці учні автентично взаємодіють з оточуючими, вони спроможні до саморозкриття. Більша частина 51 % учнів 11-х класів та 49,3 % учнів 10-х класів продемонстрували середній ступінь «гнучкості в спілкуванні» ($\phi^*_{емп} = 0,21$). Низький ступінь за цим показником мають 19,5 % учнів 11-х класів та 24 % учнів 10-х класів ($\phi^*_{емп} = 0,70$), що може бути ознакою ригідності та невпевненості у власній привабливості. (Рис.13).

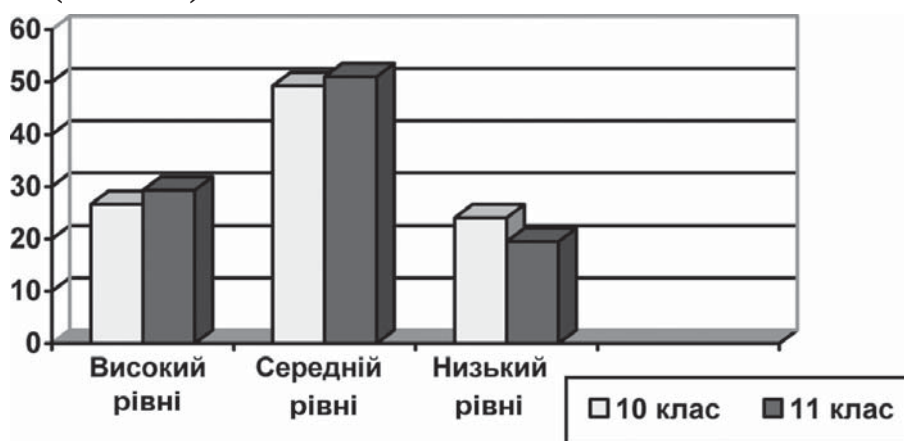

Рис. 13. Показники за шкалою «гнучкість у спілкуванні»

Можна зробити висновок, що в учнів 11-х класів присутня наявність соціальних стереотипів, вони спроможні до адекватного самовираження в спілкуванні. А в учнів 10-х класів переважає низький ступінь «гнучкості в спілкуванні» ($\phi^*_{емп} = 0,70$), що свідчить про їхню ригідність.

Отже, за результатами методики «Визначення рівня самоактуалізації особистості» (опитувальник САМОАЛ) дозволяє сформулювати наступні **висновки**:

1. Аналіз теоретичного дослідження довів, що одним із центральних, але слабо розроблених питань психології є ставлення до психічного здоров'я: як домогтися того, щоб ціннісне ставлення до психічного здоров'я стало провідною, органічною потребою людини впродовж її життєвого шляху, тобто мова йде про формування відповідної мотивації до психічного здоров'я школярів. Адже мотивація – це вияв «внутрішніх умов» у поведінці, це зовнішня детермінація, яка реалізується через внутрішні умови, через психіку і свідомість. Тобто необхідно формувати бажання,

інтерес, потребу в досягненні ціннісного ставлення учнів до психічного здоров'я.

2. У результаті проведення емпіричного дослідження виявлено, що більша частина учнів старших класів продемонстрували середні значення за методикою САМОАЛ. Але прагнення до самоактуалізації в більшій мірі проявляється в учнів 11-х класів, і, як зазначає А. Маслоу, високий ступінь прагнення до самоактуалізації особистості є важливою ознакою психічного здоров'я особистості та ціннісного до нього ставлення. Ці учні мають більш виражений ступінь орієнтації в часі, вони поділяють цінності самоактуалізуючої особистості. Також в учнів 11-х класів спостерігається більш високий ступінь автономності та аутосимпатії, які є природною основою та одним із визначальних критеріїв психічного здоров'я особистості.

3. Можна стверджувати, що в учнів 11-х класів більш сформоване ціннісне ставлення до психічного здоров'я, порівняно з учнями 10-х класів.

Проведене емпіричне дослідження ціннісного ставлення старшокласників до психічного здоров'я не обмежується вивченням мотиваційного аспекту. У перспективі наших досліджень ми плануємо здійснити дослідження емоційного аспекту.

Список використаних джерел

1. Анцыферова Л.И. Психология саморегулирующейся личности в работах А. Маслоу / Л.И. Анцыферова // Вопросы психологии, 1979, № 4. – 201 с.
2. Диагностика самоактуализации личности (А.В. Лазукин в адаптации Н.Ф. Калиной) / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп. – М., 2002. – 490 с.
3. Иванников В.А. Формирование побуждения к действию / В.А. Иванников // Вопросы психологии. – 1985. – № 3. – 187 с.
4. Ильин Е.П. Мотивация и мотивы / Е.П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 512 с.
5. Ломов Б.Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / Б.Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – 444 с.
6. Маслоу А. Мотивация и личность /пер с англ. А.М. Татлыдаевой / А. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999.– 479 с.
7. Маслоу А. Новые рубежи человеческой природы / пер. с англ. Г.А. Балл, А.П. Погребский. – М. : Смысл, 1999. – 424 с.

8. Маслоу А. Психология бытия / А. Маслоу. – М. : «Рефл-бук», «Ваклер», 1997. – 300 с.
9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : В 2 т. – Т. 2 / С.Л. Рубинштейн. – М. : Педагогика, 1989. – 488 с.
10. Сидоренко А.В. Методы математической обработки в психологии / А.В. Сидоренко. – СПб. : ООО «Речь», 2004. – 350 с.
11. Чепелева Н.В. Теоретичне обґрунтування моделі практичного психолога / Н.В. Чепелева, Н.І. Пов'якель // Психологія : Збірник наукових праць. – Вип. 3. – К., 1998. – 385 с.
12. Чимарієв В.М. Оцінка адаптаційних можливостей дітей в умовах навчання в інноваційному освітньому закладі / В.М. Чимарієв, Н.Н. Малярчук // Валеологія. – 2000. – №1. – 91 с.

Spysok vykorystanyh dzherel

1. Ancyferova L.I. Psihologija samoregulirujushhejsja lichnosti v rabotah A. Maslou / L.I. Ancyferova // Voprosy psihologii, 1979, № 4. – 201 s.
2. Diagnostika samoaktualizacii lichnosti (A.V.Lazukin v adaptacii N.F.Kalinoj) / N.P. Fetiskin, V.V. Kozlov, G.M. Manujlov. Social'no-psihologicheskaja diagnostika razvitija lichnosti i malyh grupp. – M., 2002. – 490 s.
3. Ivannikov V.A. Formirovanie pobuzhdenija k dejstvuju / V.A. Ivannikov // Voprosy psihologii. – 1985. – № 3. – 187 s.
4. Il'in E.P. Motivacija i motivy / E.P. Il'in. – SPb. : Piter, 2000. – 512 s.
5. Lomov B.F. Metodologicheskie i teoreticheskie problemy psihologii / B.F. Lomov. – M. : Nauka, 1984. – 444 s.
6. Maslou A. Motivacija i lichnost' / per s angl. A.M. Tatlydaevoj / A. Maslou. – SPb. : Evrazija, 1999. – 479 s.
7. Maslou A. Novye rubezhi chelovecheskoj prirody / per. s angl. G.A. Ball, A.P. Pogrebskij. – M. : Smysl, 1999. – 424 s.
8. Maslou A. Psihologija bytija / A. Maslou. – M. : «Refl-buk», «Vakler», 1997. – 300 s.
9. Rubinshtejn S.L. Osnovy obshhej psihologii : – V 2 t. – Т. 2 / S.L. Rubinshtejn. – М. : Pedagogika, 1989. – 488 s.
10. Sidorenko A.V. Metody matematicheskoy obrabotki v psihologii / A.V. Sidorenko. – SPb. : ООО «Rech'», 2004. – 350 s.
11. Chepeljeva N.V. Teoretichne obgruntuvannja modeli praktičnogo psihologa / N.V. Chepeljeva, N.I. Pov'jakel' // Psihologija: Zbirnyk naukovyh prac'. – Vyp. 3. – K., 1998. – 385 s.

12. Chymarijev V.M. Ocinka adaptacijnyh mozhlyvostej ditej v umovah navchannja v innovacijnomu osvितn'omu zakladi / V.M. Chymarijev, N.N. Maljarchuk // Valeologija. – 2000. – №1. – 91 с.

I.V. Sundukova. Motivational aspect of senior pupils' attitude to the mental health. In the article the motivational aspect is identified as an indicator of senior pupils' mental health. The concept of motivation and self-actualization, their interpretation by domestic and foreign psychologists are analyzed by the author. The level of pupils' self-actualization is determined to motivate senior pupils to achieve mental health and a positive attitude to it.

It is found that the problem of personality's self-actualization in adolescence in conditions of contemporary social transformations is acquiring a particular relevance due to the fact that this age period is the beginning of taking responsibility for their future life in the absence of their own experience. The necessary condition for self-actualization is revealed to be the acquisition of the man himself. Thus, the desire for self-actualization motivates an individual to the development and manifestation of his features, making it free to choose their own way of life.

The results of an empirical study showed that the desire for self-actualization is more pronounced among students of 11 classes, namely, the desire for self-actualization of a personality is an important sign of mental health and value attitude toward him. These students are established to have a more pronounced degree of orientation in time, they share the values self-actualization of a personality. As well as this this category of pupils has higher degree of autonomy and autosympathy, which are the natural basis and one of the defining criteria of mental health of individuals.

In addition, theoretical analysis has shown that it is necessary to form a desire, interest, the need to achieve mental health and value attitude to it. The problem of the valuable relation to the mental health of schoolchildren will be decided on condition of formation of motivation on the corresponding positive attitude towards mental health.

Key words: self-actualization, motivation, mental health, personality, needs, values, motives.

Received January 12, 2015
Revised January 23, 2015
Accepted February 11, 2015